

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

На правах рукопису
УДК 338.2 : 631

ГОРДІЄНКО Тетяна Миколаївна

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.10. 01 - Розміщення продуктивних сил
і регіональна економіка

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк - 2000 Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті економіко-правових досліджень Національної академії наук України (м. Донецьк).

Науковий керівник - кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник
Савенко Валентина Миколаївна,
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, вчений секретар інституту
(м. Донецьк)

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Прокопенко Микола Дмитрович,
Інститут економіки промисловості НАН України,
завідувач відділу проблем регіональної
економіки (м. Донецьк)

кандидат економічних наук
Кукса Ігор Миколайович,
Луганський державний аграрний університет
Міністерства аграрної політики України,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
(м. Луганськ)

Провідна установа - Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України, відділ
регіональних проблем розвитку і розміщення харчової і
переробної промисловості (м.Київ).

Захист відбудеться *"14" грудня 2000 року о 16 годині* на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д11.170.01 в Інституті економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 83048,
м.Донецьк, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту економіко-правових досліджень
НАН України за адресою: 83048, м.Донецьк, вул.
Університетська, 77.

Автореферат розісланий *"11" листопада 2000 року.*

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Граніш В.В.**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією із стержневих проблем забезпечення населення продуктами харчування є вдосконалення організаційно-економічного механізму управління продовольчим комплексом (ПК). За сучасних умов економічних перетворень, коли реформи, що впроваджуються, потребують коригування напрямків та підходів до проведення, потрібні заходи, які враховують регіональну специфіку та дозволяють найефективніше функціонувати окремим суб'єктам господарювання, поліпшуючи таким чином економічну ситуацію вцілому.

Організаційно-економічний міханізм продовольчого комплексу є важливою складовою господарських відносин ринкового типу. Ефективне функціонування всіх суб'єктів господарського комплексу дозволяє контролювати, а при необхідності, і

регулювати рух ресурсів та кінцевого продукту. Більш ефективно регулювання економічних процесів та створення чіткого функціонування продовольчого комплексу регіону (ПКР) відноситься до актуальних завдань сучасності.

Проблеми організації ефективного агропромислового виробництва досліджувалися в роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Видатні вчені М.Д. Кондратьєв, А.В. Чаянов, Л.М. Юровський, Л.М. Крицман, В.Г. Громан, М.Г. Осинський, А.М. Оніщенко, П.П. Борщевський, І.І. Лукінов, В.В. Юрчишин, Vinceny Debels, Gerard Desmulliers та інші працювали над удосконаленням принципів регулювання народного господарства.

Становлять інтерес дослідження проблем розвитку регіональної економіки сучасними вченими: М.Г. Чумаченка, В.К. Мамутова, О.І. Амоші, В.В. Фінагіна, В.В. Бойка, Є.В. Заїкіна, Б.Т. Кліяненко, І.М. Кукси, В.В. Лазня, М.Д. Прокопенка, В.К. Симоненка, Л.Г. Червоної. Однак питання ефективного організаційно-економічного механізму продовольчого комплексу, особливо на рівні регіону у вітчизняній економічній науці й практиці господарювання відпрацьовані недостатньо.

У дисертації значна увага приділяється регіональним аспектам вирішення продовольчої проблеми, оскільки, у першу чергу, саме перед територіальними органами управління, а не перед галузевими стоїть завдання найбільш повного забезпечення населення продуктами харчування. Вирішення цієї проблеми, як важливішого завдання підвищення народного добробуту, в умовах перебудови економіки набуває нового напрямку. Це обумовлено закономірним переходом від централізованого розподілу продовольчих ресурсів до ринкових відносин між виробниками продуктів харчування та їх споживачами.

Важливість питань, що розглядаються, їх недостатнє науково-практичне опрацювання, необхідність концентрації уваги на питаннях удосконалення організаційно-економічного механізму управління продовольчим комплексом регіону, а також потреба більш ретельної розробки методичного забезпечення інвестиційних процесів з метою підвищення ефективності виробництва продуктів харчування, зумовили зміст науково-дослідної роботи автора.

Аграрна реформа в Україні вступає в свою третю, останню, фазу. Після прийняття Указу Президента України від 3.12.99 р. "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" розпочалася суцільна реструктуризація колективних сільськогосподарських підприємств (КСП). Луганщина належить до промислових регіонів України. Сільськогосподарське виробництво у структурі господарського комплексу області посідає незначне місце. Протягом усіх повоєнних років регіон не забезпечує себе в достатній мірі продуктами харчування місцевого виробництва і значною мірою залежить від завезення цієї продукції з інших регіонів. За виробництвом продовольчих товарів Луганська область посідає 21 місце в Україні. Сьогодні, коли традиційні економічні зв'язки порушені, нові - не створені, регіон вимушений самостійно вирішувати продовольчу проблему.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає тематиці наукових досліджень Інституту економіко-правових досліджень НАН України - тема 3.1.10.9" Економіко-правове забезпечення розвитку великого регіону", номер державної реєстрації 0197U14780, при виконанні даної теми здобувач приймав участь як співвиконавець. Матеріали дисертації були використані при розробці Програми соціально-економічного розвитку Луганської області до 2010 року та Цільової регіональної програми підтримки розвитку малого підприємництва на 1998-1999рр. Одним із пріоритетних напрямків у програмах - є реорганізація продовольчого комплексу регіону з метою підвищення ефективності його розвитку.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування підходів і розробка практичних рекомендацій з формування та забезпечення ефективного функціонування організаційно-економічного механізму продовольчого комплексу регіону з урахуванням елементів ринкових принципів господарювання.

Відповідно до поставленої мети основними завданнями даного дослідження є: аналіз існуючих теорій і сучасних тенденцій розвитку економічних відносин, особливостей та принципів функціонування продовольчого комплексу регіону; теоретичне обґрунтування концепції розвитку та ефективних економічних відносин між суб'єктами продовольчого комплексу регіону в умовах економічних реформ; дослідження й аналіз соціально-економічної ситуації, методів і механізмів формування продовольчого комплексу в регіоні в цілому та на окремих підприємствах; розробка методичних рекомендацій з реорганізації суб'єктів продовольчого комплексу та пропозицій щодо підвищення стабілізуючої ролі планування розвитку продовольчого комплексу на рівні регіону; розробка ефективної моделі управління продовольчим комплексом з метою вдосконалення механізму його регулювання на даному етапі економічного і соціального розвитку регіону; обґрунтування фактора застосування інвестицій, як важеля адаптації виробничої сфери до ринкових умов господарювання і розробка економіко-математичної моделі вибору інвестиційно більш привабливого підприємства;

За предмет дослідження дисертаційної роботи взято теоретичні та практичні аспекти методології й організації ефективного механізму продовольчого комплексу регіону з урахуванням впливу факторів ринкової економіки.

Об'єктом дослідження обрані органи регіонального керівництва продовольчим комплексом, підприємства сільського господарства, переробної та харчової промисловості Луганської області різноманітного юридичного статусу та форм власності.

Теоретичною та методичною основою дисертаційної роботи послужили Закони України, Укази Президента України та інші законодавчі акти, які стосуються економічної діяльності, а також основні положення теорії розвитку продуктивних сил, які використані для вивчення функціональних та територіальних аспектів продовольчого комплексу регіону, систем і системного аналізу, які використовувалися під час досліджень стану продовольчого комплексу. Розробка економіко-математичної моделі управління на регіональному рівні здійснювалася на підставі теорії прийняття рішень та евристичних методів оцінки параметрів. Основним методологічним підходом став загальносистемний принцип проведення комплексних наукових досліджень.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є теоретичні і методичні розробки вчених (українських, російських, зарубіжних), статистичні дані економічних показників вітчизняних агропромислових підприємств та фінансових закладів.

Наукова новизна одержаних результатів досліджень становить:

на підставі вивчення принципів і механізмів формування продовольчого комплексу на сучасному етапі розроблено рекомендації та пропозиції щодо забезпечення сталого розвитку продовольчого комплексу регіону; розроблено заходи, спрямовані на поліпшення ефективності взаємовідносин суб'єктів, які вдосконалюють продовольчий комплекс регіону: формування виробничих об'єднань сільськогосподарських, промислових і торговельних підприємств, а також фінансових структур;

сгруповано й оцінено основні чинники зовнішнього середовища, такі як ціноутворення, податкова політика, форми організації виробництва, що впливають на розвиток підприємств продовольчого комплексу регіону;
визначено шляхи вдосконалення програмування продовольчого комплексу регіону в напрямку розвитку агропромислового виробництва, формування найбільш ефективної організаційної структури та інші;
розроблено модель управління продовольчим комплексом регіону, яка базується на вдосконаленні сучасної її функціональної структури;
обгрунтовано застосування інвестиційного важеля як ефективного механізму регулювання розвитку економічних процесів у сфері виробництва продуктів харчування;
запропоновано схему реорганізації суб'єктів господарської діяльності продовольчого комплексу регіону з метою досягнення їх інвестиційної привабливості, яка ґрунтується на комплексній, поетапній оцінці з використанням економічного і фінансового аналізу;
розроблено методичні рекомендації щодо раціоналізації методів визначення інвестиційної привабливості підприємств продовольчого комплексу регіону, що базується на обґрунтуванні інвестиційних проектів із застосуванням фінансово-економічного аналізу об'єктів інвестування та перспектив їх розвитку;
розроблено економіко-математичну модель механізму управління продовольчим комплексом регіону, який передбачає розміщення в регіоні інвестицій у найбільш інвестиційно-привабливі підприємства продовольчого комплексу.

Практичне значення отриманих результатів. Методичні положення про удосконалення організаційно-економічного механізму продовольчого комплексу регіону з урахуванням факторів ринкового середовища були використані при розробці регіональних програм: Програма соціально-економічного розвитку Луганської області до 2010 року (розділ 3.1.13 Сільське господарство); Цільова регіональна програма підтримки малого підприємства на 1999-2000 роки у Луганській області (розділ 3. Нормативно-правове забезпечення); Програма "Стабілізація та оздоровлення соціально-економічного стану Луганської області в умовах реформування економічних відносин" (розділ 2. Рішення вузлових галузевих та територіальних проблем, що визначають напрямки структурної перебудови в регіоні); Програма створення обласного сільськогосподарського технопарку на базі КСП "Райгородське" Новоайдарського району; Цільова регіональна програма розвитку підсобних господарств інтернаціональних організацій системи соціального захисту населення в Луганській області на 1999-2000 рр.; Програма TACIS EDUK - 9601 "Допомога у вирішенні соціальних проблем реструктуризації вугільної промисловості в Донбаському регіоні України".

Реалізація результатів досліджень дозволяє:
підвищити обґрунтованість господарських рішень в системі продовольчого комплексу регіону шляхом комплексного врахування факторів його розвитку;
вдосконалити систему програмування розвитку продовольчого комплексу регіону, як важливого регулятора діяльності підприємств продовольчого комплексу в регіоні;
застосувати на практиці запропоновані схеми реорганізації існуючих суб'єктів продовольчого комплексу;
виконувати автоматизовані розрахунково-аналітичні роботи щодо обґрунтування управлінських рішень в інвестиційному менеджменті.
Матеріали, що підтверджують впровадження результатів і рекомендацій, наведені у

додатку до дисертаційної роботи.

Особистий внесок здобувача. Основні ідеї і розробки, які здійснені в межах дисертаційного дослідження і які представлені в даній роботі, зокрема, ті, що характеризують наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, виконані автором особисто. Ідеї співавторів наукових праць дисертанта у роботі були використані, але не відносились безпосередньо до предмету дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення досліджень доповідались на II Міжнародній науковій конференції молодих учених - економістів на тему:

"Проблеми теорії та практики управління у сучасній економіці" (1998 р. м. Донецьк).

Здобувач у Регіональному інституті менеджменту (м. Луганськ) розробляє науково-дослідну тему, виконує окремі розділи інших комплексних тем в напрямку дослідження, бере участь у виданні науково-технічного бюлетеня. Матеріали досліджень використовуються в навчальному процесі Регіонального інституту менеджменту, при розробці навчально-методичних посібників з дисциплін: організаційно-правове забезпечення підприємницької діяльності, аналіз і контроль господарської діяльності підприємства, проектний аналіз, економічна статистика.

Публікації. За матеріалами досліджень опубліковано 11 праць загальним обсягом 4,9 друкарських аркушів, з яких власне автору належить 4,4 друкарських аркушів.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатку. Обсяг дисертаційної роботи складає 179 сторінок комп'ютерного набору. Дисертація вміщує 14 малюнків, 31 таблицю, список використаних джерел, який налічує 165 найменувань, додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, сформульовані мета і завдання дисертаційної роботи, визначені предмет і об'єкт дослідження, розкрита наукова новизна і практичне значення результатів досліджуваної роботи.

Розділ 1. Теоретичні аспекти регулювання агропромислових комплексів регіонів в сучасних умовах господарювання. Розкривається наукове положення, що в умовах економічних перебудов та переходу до ринкових принципів господарювання максимально повне забезпечення населення є важливим завданням соціально-економічної політики держави.

В дисертації продовольчий комплекс регіону розглянуто як складову частину агропромислового комплексу, що являє собою єдність підприємств, діяльність яких направлена на виробництво, переробку та реалізацію продовольчої продукції в конкретному регіоні. Організаційно-економічний механізм продовольчого комплексу регіону представлений як комплекс взаємоув'язаних заходів щодо забезпечення його ефективного функціонування.

Специфіка Луганської області полягає в тому, що продукція промисловості (паливної, металургійної, хімічної, нафтохімічної та багатогалузевого машинобудування) складає значну частку ВВП області, а питома вага валової продукції сільського господарства складає всього 3,8 відсотків. Загальна економічна тенденція оцінюється, як зменшення продукції вітчизняного виробництва на ринку продовольчих товарів, з одночасним значним збільшенням собівартості сільськогосподарської сировини та продуктів харчування, що є головною причиною недостатньо раціонального рівня споживання продуктів харчування населенням. За 1998р. в порівнянні з 1990 роком споживання в регіоні продуктів харчування зменшилось практично з усіх основних видів (табл.1). Фактичний раціон споживання, як економічний показник тісно пов'язаний з рівнем

виробництва в АПК і особливо, сільському господарстві. Як видно з табл.1 в порівнянні з базовим 1990р. в Луганській області за 1998р. на одну особу населення було вироблено менше сільськогосподарської продукції в середньому на 65 відсотків. Наявний потенціал досліджуваного регіону, дає підставу стверджувати, що при об'єднанні підприємств, які функціонують на продовольчому ринку, в єдину структуру, шляхом раціонального реформування економічних взаємовідносин у регіоні з урахуванням його специфіки і підприємств, можливе зростання обсягів сільськогосподарського виробництва, переробки сільськогосподарської сировини, підвищення прибутковості підприємств і, як

Таблиця 1

Споживання та виробництво на одну особу населення основних продуктів харчування в Луганській області, кг в рік

Фактичне споживання в Луганській області в Луганській області	Раціональні норми		Середні показники		Середні показники		Фактичне виробництво					
	в Луганській області		в Україні, 1998р.		в Україні, 1990р.		в Україні, 1998р.					
Продукти харчування	1998р. до 1990р., %	1998р. до 1990р., %	1998р. до рац. норм, %	1998р. до рац. норм, %	1998р. до серед- 1998р.	1998р. до серед- 1998р.	1998р. до серед- 1998р.	1998р. до серед- 1998р.				
Хліб	104	126	124,5	111,1	89,2	106,8	88,2	102,6	91,4	64,6	70,7	
М'ясо-продукти			80	32	79,9	25,4	63,1	31,8	79,4	84	77	25,32
Молокопродукти			380	213	381,6	140,0	36,7	36,8	65,7	473	277,5	
Яйця, штук	280	154	236	137	58,1	48,9	89,0	314	246	151	61,5	
Риба, рибо-продукти	18	10	5,9	15,6	5,5	35,3	30,6	93,2	22	2	2	
Цукор	38	32	48,8	30,1	61,7	79,2	94,1	131	-	-	-	
Олія рослинна			12,6	8,6	13,5	9,7	71,9	77,0	112,8		2	12,6
Картопля	123	126	98,7	86,7	87,8	70,5	68,8	323	104,8	113,7	108,5	
Овочі та баштанні	154	96	99,7	62,7	62,9	40,7	65,3	139	100	44	44	
Фрукти	84	25	38	24,2	63,7	28,8	96,8	51	80	70	87,5	

слідство, зростання виробництва продуктів харчування та наближення їх споживання до раціональних норм.

Під час дослідження були проаналізовані фактори підвищення виробництва в умовах економічних реформ. Було виявлено, що багатоукладність економіки має для досліджуваного регіону глибокі історичні корені, тому одним з важливих факторів визначено створення рівних умов функціонування всіх форм господарювання.

В умовах спаду агропромислового виробництва та погіршення забезпечення населення продуктами харчування виникає необхідність корегування існуючого механізму регулювання економіки, з метою забезпечення стійкого розвитку продовольчого комплексу регіону шляхом контролю обсягів виробництва всіх підприємств суспільного та приватного секторів економіки продовольчого комплексу регіону.

Розділ 2. Дослідження процесів організації та управління продовольчим комплексом регіону в умовах реформування економіки. Розкривається теза про розвиток продуктивних сил суспільства, який веде до заглиблення розділу праці на окремих територіях-регіонах, що в свою чергу знаходить відбиття в досконалості форм організації виробництва в напрямку розвитку кооперування та спеціалізації. На основі цієї тези сформовано та обгрунтовано положення про те, що в умовах аграрної реформи кооперування набуває нового значення. У цьому зв'язку проблема відновлення функції споживчої кооперації на селі набуває своєї актуальності. Аналіз ситуації у продовольчому комплексі регіону дає можливість стверджувати, що спеціалізовані зкооперовані формування працюють більш рентабельно, використовуючи переваги самостійного господарювання. Для сучасного етапу розвитку інтеграційних процесів характерне широке залучення в кооперативні формування підприємств приватного сектору, а також поєднання вертикальної інтеграції з внутрішньою диверсифікацією виробництва, яка супроводжується появою складних виробничих структур та різноманітністю випущеної кінцевої продукції. Сучасний стан продовольчого комплексу досліджуваного регіону дозволяє зробити висновок про те, що в умовах перехідної економіки більш прибуткові ті підприємства, де виробництво сировини поєднується з її переробкою та реалізацією готової продукції безпосередньо споживачеві. Організація відносин економічних суб'єктів на основі аграрно-промислово-торгової інтеграції дозволяє, в сучасних умовах, раціонально перерозподілити прибуток між виробниками сільськогосподарської продукції, тими, хто її переробляє та торговельними підприємствами. Проте, для стабільного розвитку продовольчого комплексу необхідно також об'єднання агропромислового та фінансового капіталів у вигляді фінансово-агропромислових груп (ФАПГ).

Як показав аналіз підприємств продовольчого комплексу в Луганській області, з року в рік, здійснюється значне зменшення обсягу одержаних прибутків, що в свою чергу, свідчить про різке зниження ефективності функціонування продовольчого комплексу регіону. У 1998 році, в порівнянні з базовим рівнем, загальна сума прибутку зменшилась у 27,2 рази.

Найбільше нерентабельних підприємств області зосереджено в сільському господарстві. Збитково спрацювали 81,6 відсотків сільськогосподарських підприємств. У переробних галузях продовольчого комплексу Луганської області протягом 1995 року були отримані прибутки в сумі 50,5 млн.грн., а у 1997 та 1998 роках збитки складали, відповідно, 90,8 та 113,6 млн.грн.

Приватний сектор, в порівнянні з показниками колективного сектору, характеризується більшою економічною стійкістю. Тут показник урожайності зернових у динаміці за 1993-1998 роки знижувався повільніше, в середньому - на 0,5 відсотків. Відхилення свідчать про більшу економічну стійкість приватного підприємства в нових умовах господарювання. В сучасних кризових обставинах малі підприємства працюють більш стабільно, наявні ресурси використовуються більш раціонально і вони скоріш реагують на кон'юнктуру ринку.

Ефективна реорганізація продовольчого комплексу поряд з всебічною допомогою в розвитку приватного сектору, дозволить регіональному управлінню створити базовий кістяк продовольчого комплексу та стабілізувати його розвиток.

За розробленою методикою реорганізація підприємства проводиться в п'ять етапів (рис.1). Згідно запропонованої схеми виділяється п'ять етапів: **початковий** етап - ініціювання процесу реорганізації, прийняття рішення про її проведення, створення комісії щодо реорганізації; **підготовчий** етап - визначення власників прав на

земельні частки та майнові паї, проведення інвентаризації та паювання землі

I етап *початковий*
ініціювання процесу реорганізації

II етап *підготовчий*
узгоджувальний
створення умов для появи нових підприємств зборів

III етап
узгодження інтересів усіх учасників реорганізаційних

IV етап

В **А**

розподільчий
об'єднальний
розподіл майна та землі підприємства підприємств

об'єднання майна та землі

V етап *заключний*
заключний
передача майна та земельних ділянок новим власникам власнику

V етап
передача майна та ділянок новому

Рис.1 Схема реорганізації підприємств продовольчого комплексу регіону

та майна, створення та державна реєстрація нових власників та господарств; ***узгоджувальний*** етап - узгодження інтересів нових підприємств та фермерських господарств при розподілі землі та майна; ***розподільчий*** етап (**А**) - виступає як один із варіантів, коли розподіляються майно та землі підприємства; ***об'єднальний*** етап (**В**) - виступає як другий варіант, коли об'єднуються майно та землі підприємств; ***заключний*** етап - фактична передача майна, земельних ділянок, коштів і боргових зобов'язань новим підприємствам та фермерським господарствам після розподілу, а новому підприємству після об'єднання.

На основі проведених досліджень, появляється можливість відзначити, що в сучасних умовах переходу до ринкових відносин більш інвестиційно привабливі, з точки зору організаційної структури, є підприємства продовольчого комплексу, які мають прогресивну організаційну структуру та які шляхом диверсифікації виробництва випускають в широкому асортименті високоякісні (екологічно чисті) продукти харчування.

Розділ 3. Методичні основи формування механізму управління для більш

ефективного господарювання. Обґрунтовано пропозиції щодо розвитку продовольчого комплексу регіону через регулювання цього процесу економічними важелями. Крім того, виявлені та систематизовані чинники, які впливають на ринок харчування Луганської області, та запропоновані заходи щодо вдосконалення механізму його управління. Управління продовольчим комплексом, насамперед, потребує використання більш ефективної системи програмування як ведучої організуючої складової.

Програмування розвитку продовольчого комплексу повинно базуватися:
на використанні програмно-цільового методу;
розробці регіонального балансу потреби в основних продуктах харчування та забезпеченості ними населення регіону;
поєднанні галузевого та територіального принципу планування;
пропорційному розвитку всіх галузей продовольчого комплексу регіону;
чіткій організації розвитку продовольчого комплексу;
організації контролю виконання намічених заходів.

Основні показники Програми розвитку продовольчого комплексу повинні бути відображені у програмах і планах соціально-економічного розвитку регіону.

Цільова регіональна програма розвитку продовольчого комплексу регіону повинна забезпечити комплексність вирішення проблем (рис. 2).

Рис.2 Структура Програми розвитку продовольчого комплексу регіону в умовах економічних реформ

Об'єктами планування при цьому є економічні відносини, які складаються: на рівні підприємства, в середині підприємств, між підприємствами, між підприємствами та регіональними органами управління з приводу виробництва, переробки, реалізації та споживання продовольчих продуктів.

З метою раціоналізації існуючої моделі регулювання продовольчого комплексу регіону з урахуванням чинників, що впливають на його розвиток, для вдосконалення структури регіонального управління продовольчим комплексом планування, контроль та регулювання розвитку комплексу слід здійснювати при поєднанні вертикальної (функціональної) моделі з горизонтальною моделлю, яка базується на окремих проектах (програмах) розвитку регіону (рис. 3).

Рис. 3 Модель управління розвитком економіки регіону

Ця модель дозволяє прискорити швидкість досягнення ефективності розвитку всього комплексу, шляхом поєднання функцій контролю та конкретної участі державного та приватного капіталу в пріоритетних напрямках та проектах, тобто перетворення державного органу управління економікою в комплексну, ефективну, координуючу структуру, здібну зробити економічний прорив.

В умовах економічної кризи з великою гостротою постає питання з активізації інвестиційної діяльності. Як показав аналіз, в цілому по продовольчому комплексу Луганської області ефективність виробництва зменшилась порівняно з 1996 роком на 23 відсотки. Негативно вплинуло в значній мірі зниження рівня капітальних вкладень у галузь (скоротився на 42 відсотки). Приблизно 13 відсотків здійснюваних зовнішніх інвестицій припадає на харчову промисловість. На інші галузі продовольчого комплексу - біля 2 відсотків.

Підприємства продовольчого комплексу, маючи докладну інформацію про критерії на кожному етапі здійснюваної оцінки ефективності інвестицій, з метою досягнення інвестиційної привабливості, для проведення відповідної реорганізації, повинні мати бізнес-план досягнення відповідних рівнів економічних показників. На регіональному рівні доцільно повністю контролювати інвестиційні пропозиції і забезпечувати доступність інформації про загальні положення сучасної методології оцінки ефективності здійснення інвестицій в галузях, а також подавати науково-методичну та організаційну допомогу у проведенні відповідної реорганізації. Максимальний економічний ефект від поліпшення фінансової діяльності підприємств продовольчого комплексу регіону буде досягнуто в результаті комплексного використання усіх діючих джерел залучення коштів.

В роботі запропонована оцінка інвестиційної привабливості підприємства продовольчого комплексу, яка схематично показана на рис.4.

Відбір інвестиційно-привабливих
підприємств

Рис.4 Схема послідовності етапів оцінки інвестиційної привабливості підприємств

При наявності достатнього рівня позитивних оцінок на кожному етапі аналізу приймається рішення про здійснення інвестицій.

Удосконалення інвестиційного процесу доцільно в напрямку підвищення ефективності методу відбору пріоритетних напрямків цільового інвестування, що полягає у виборі підприємств, в які доцільно вкладати інвестиції. Для цього було використано методи системного аналізу, зокрема метод розстановки пріоритетів (МРП). Сутність цього методу полягає у визначенні ступенів переваги об'єктів, які порівнюються між собою за певною ознакою. Об'єктами дослідження вибрані підприємства продовольчого комплексу, головними оцінними економічними показниками для яких вибрані рівні, що відповідають сучасним вимогам.

В ході дослідження побудована імітаційна модель, що відтворює виробничі процеси підприємств продовольчого комплексу регіону. Ця модель є дискриптивною, тобто описовою. Остаточна оцінка об'єктів проводиться з використанням ітеративної процедури розрахунку, яка суттєво уточнює одержувані оцінки.

Вводиться поняття ітерованої сили порядку "k" об'єкту X_i , позначається через $P_i(k)$ на першій ітерації знаходиться як сума оцінок даного об'єкту. При цьому не враховується "сила суперників":

$$(1) \quad P_i(1) = \sum_{j=1}^n a_{ij},$$

де: a – коефіцієнт,
 i, j - ознаки об'єктів.

Розподіл оцінок серед об'єктів задається вектором:

$$(2) \quad P(1) = [P_1(1), P_2(1), \dots, P_i(1)].$$

На другій ітерації за "силу" об'єкту приймається ітерована сила першого порядку.

Подальші ітерації проводяться аналогічно.

Процес розрахунку заключається в послідовному використанні перетворень, що задаються матрицею A , до початкового вектора $P(0)$.

$$(3) \quad P(k) = AP(k-1), \text{ при цьому } P(0) = (1, 1, \dots, 1)$$

Позначимо через $P_i^{OTH}(k)$ нормовану ітеровану систему k-го порядку i-го суперника:

$$(4) \quad P_i^{OTH}(k) = \frac{P_i(k)}{\sum_{i=1}^n P_i(k)}$$

Під час розрахунку із формули (4) одержуємо:

n

$$(5) \quad \prod_{i=1}^{OTH} P_i(k) = 1.$$

У загальному вигляді процес розрахунку нормованої ітерованої "сили" суперників-підприємств можна показати такою формулою:

$$(6) \quad P_i(k) = \frac{1}{\sum_{j=1}^{OTH} P_j(k-1)},$$

де : $k = 1, 2, \dots;$

$$l(k) = e^{-\sum_{i=1}^n a_{ij} P_j(k-1)}$$

(k-1) - сума компонент вектора AP(k-1).

Використання розрахунку за формулою (6) на відміну від простого підрахунку переваг дозволяє врахувати непрямі переваги об'єктів .

Розроблена методика є синтезом вітчизняної і зарубіжної практики у даному напрямку і доступна користувачу.

Особлива увага в дисертації приділена ролі регіонального управління продовольчим комплексом в процесі оздоровлення економічної обстановки.

У висновках підведені підсумки досліджень та сформульовані основні пропозиції.

Приведені практичні рекомендації щодо впровадження отриманих результатів досліджень.

ВИСНОВКИ

Відповідно до результатів проведеного дослідження сформульовані такі основні висновки:

1. Регіональне регулювання розвитку економіки є одним з основних чинників стабілізації економічної ситуації в продовольчому комплексі Луганської області. Вітчизняне виробництво продуктів харчування скорочується з року в рік, а на продовольчому ринку збільшуються імпортні вироби переважно низької якості. Складаючи основу продовольчого комплексу, сільськогосподарська галузь руйнується швидкими темпами, за причиною зниження рівня рентабельності виробництва. В результаті аналізу розвитку продовольчого комплексу регіону, виявлено головний напрямок, який забезпечує зростання економічних показників - реорганізація структури та механізмів управління комплексом з урахуванням об'єктивної реальності ринкових відносин.
2. Комплексний підхід до організації ефективного функціонування продовольчого комплексу полягає у встановленні, на підставі ефективного сполучення принципів спеціалізації та кооперування, рівних умов господарювання та одночасної підтримки для підприємств прогресивних форм організації виробництва, які сприяють стабілізації економічного розвитку регіону.
3. Низька платоспроможність вітчизняного ринку продовольства, як слідство економічної кризи, є головним зовнішнім чинником низької ефективності галузей

продовольчого комплексу. Тому, поряд з існуючою виробничою структурою підприємств продовольчого комплексу, необхідно широко впроваджувати нові технології виробництва, що користується попитом на світовому ринку. Впроваджені економічні реформи потребують здійснювати регіональний контроль за допомогою регіональних програм розвитку продовольчого комплексу.

4. Окремі підприємства продовольчого комплексу регіону, як самостійні виробничо-економічні одиниці стають його економічним фундаментом. Тому програми розвитку продовольчого комплексу повинні бути пов'язані з економічними перетвореннями окремих об'єктів. Планування економічних показників повинно відповідати розрахованим балансам наявності та споживання продуктів харчування.

5. Сучасна функціональна структура управління продовольчим комплексом регіону основана на принципі вертикального підпорядкування, коли у вищі органи виконавчої влади передається інформація про економічний стан, а після формування державних програм економічного розвитку, конкретні рівні економічних показників доводяться як план суб'єктам господарювання. Як показали дослідження, доцільно в процесі формування планових показників регіональному управлінню проводити ув'язку з конкретними проектами. Це дозволить зробити програми реально виконуваними, а контроль за їх виконанням буде більш ефективним. Розроблена модель управління продовольчим комплексом, яка об'єднує вертикальний та горизонтальний методи управління.

6. В умовах економічної кризи більш реальним джерелом фінансування є інвестиції. Досвід господарювання останніх років показує, що інвестиційний процес, який не керується, не сприяє стабілізації економічної ситуації в регіоні. В роботі запропоновано механізм управління інвестиційним процесом, який полягає в обґрунтованому виборі інвестиційно-привабливих підприємств, як з точки зору повернення вкладених коштів, так і вигідності проекту для регіону. Обґрунтована важливість державних замовлень, а також державних гарантій прав інвесторам щодо впровадження важливих інвестиційних проектів.

7. Основним чинником підвищення інвестиційної привабливості підприємства (проекту) є рівень ефективності організаційної структури. В роботі запропонована методика ефективної реорганізації підприємств продовольчого комплексу, основана на здійсненні послідовних етапів перетворень. Регіональне управління повинно виступити регулятором цього процесу. Вміле застосування механізму диверсифікації в усіх напрямках діяльності на рівні підприємств також є чинником зниження економічного ризику інвестицій.

8. Підвищенню ефективності управління інвестиційним процесом буде сприяти запропонована методика відбору підприємств, які більш відповідають принципам регіональної інвестиційної політики та інтересам інвестора. Ця методика використовує методи розставлення пріоритетів та базується на використанні аналізу факторів другого рівня, які формуються як структура основних оціночних показників, (мінімум терміну повернення коштів, що інвестуються; мінімум витрат на здійснення інвестиційного проекту; мінімум відставання рівня виробництва від науково-технічного прогресу; мінімум ризику інвестора).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гордиенко Т.Н. Региональная политика по отношению к развитию продовольственного комплекса // Управление экономикой переходного периода. - Донецк: ИЭП НАН Украины. - 1998. - С.136 -146.

2. Гордиенко Т.Н. Продовольственный комплекс региона // Маркетинг: теорія і практика.- Луганськ: ВУГУ. – 1999. - № 3. - С.312-317.
3. Савенко В.Н., Гордиенко Т.Н. Продовольственный комплекс и его роль в экономике региона // Регіональні перспективи. - 1999.- №1(4). - С.25-26. (Особистий внесок здобувача: розроблено конструктивні пропозиції щодо поліпшення структури соціально-економічних програм розвитку продовольчого комплексу регіону).
4. Гордиенко Т.Н. Планирование развития региона, как фактор стабилизации экономики // Збірник наукових праць Луганського державного аграрного університету.- Луганськ: ЛДАУ. - 1999.- Вип. №5(14). - С. 20-25.
5. Гордиенко Т.Н. Научно-производственная интеграция - путь к стабилизации экономики // Организационно-нормативные аспекты рыночной экономики.- Луганск: Региональный институт менеджмента. - 1997. - Вып.1. - С. 35-37.
6. Гордієнко Т.М. НВО "Еліта" - шлях до успіху // Пропозиція: інформаційний щомісячник. - 1997. - № 5(33). - С. 22.
7. Гордієнко Т.М. Спеціалізація та кооперування в умовах розвитку різноманітних форм господарювання // Економічний часопис. - 1999. - № 11-12.- С.35-38.
8. Гордиенко Т.Н., Ильинский В.А. К вопросу о повышении эффективности управленческих решений на предприятиях продовольственного комплекса // Инвестиционная деятельность и внешнеэкономические связи.-Луганск: Региональный институт менеджмента. - 1999. - Вып.3. - С 21-29. (Особистий внесок здобувача: виконано економіко-математичний аналіз та обґрунтовано оцінку інвестиційної привабливості підприємств продовольчого комплексу регіону).
9. Гордиенко Т.Н. Сущность продовольственного комплекса и его роль в экономике региона // Бизнес- Анализ - Образование. - Луганск: Региональный институт менеджмента. - 1999. - Вып.4. - С. 48-52.
10. Гордиенко Т.Н. Проблемы планирования развития региона // Проблемы переходного периода.- Луганск: Региональный институт менеджмента. - 1999. - Вып.5.- С. 63-71.
11. Гордиенко Т.Н. Управление продовольственным комплексом как фактор улучшения экономической ситуации в регионе // Материалы междунар. конф. молодых ученых-экономистов "Проблемы теории и практики управления в современной экономике", Том.2. - Донецк: ДонГТУ, ИСП, ИСПИ НАН Украины. - 1999. - С.230 - 233.

АНОТАЦІЯ

Гордієнко Т.М. Організаційно-економічний механізм продовольчого комплексу регіону.- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.01- Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка.- Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Донецьк, 2000.

Дисертація присвячена розробці теоретичних основ функціонування і розвитку продовольчого комплексу регіону; виробленню та вдосконаленню механізму регулювання ПКР, оснований на аналізі динаміки процесів в сільському господарстві, як базовій галузі та на продовольчому ринку на загальнодержавному та регіональному рівнях, виявленні спільних та територіально специфічних чинників соціально-економічного розвитку регіонів, які впливають на рівень ефективної діяльності суб'єктів господарювання та забезпеченість населення продуктами харчування. Велика увага приділяється формуванню нових підходів до регіонального управління продовольчим комплексом, які базуються на плануванні економічних

процесів з урахуванням факторів перехідної економіки.

Ключові слова: продовольчий комплекс, регіон, організаційно-економічний механізм, сільське господарство, регулювання економічних процесів.

SUMMARY

Gordienko T.N. Organizational and Economic Mechanism of Food Complex. - Manuscript. Thesis for the Candidate degree in speciality - 08.10.01- Disposition of productive forces and regional economic.- The Institute for Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine, Donetsk, 2000.

The present thesis deals with the elaboration of theoretical principles of food complex functioning and development; creating and improving food complex regulation mechanism, based on the analysis of the moving forces and trends of the food market processes on the state and regional levels and revealing general and specific factors of the region development, affecting economic indices of activities, carried out by the subjects of business activity and food provisioning of the population; as well as working out of the new approaches to the functions of the food complex regional administration, based on planning economic processes considering transition economy factors.

Key words: food complex, region, agriculture, regulation of economic processes, functions of the food complex regional administration.

АННОТАЦИЯ

Гордиенко Т.Н. Организационно-экономический механизм продовольственного комплекса региона.- Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01- Размещение производительных сил и региональная экономика. - Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, Донецк, 2000.

Диссертация посвящена разработке теоретических основ функционирования и развития продовольственного комплекса региона; разработке и совершенствованию механизма регулирования ПКР, основанного на анализе динамики экономических процессов на продовольственном рынке общегосударственного и регионального уровней и выявлении общих и территориально специфических факторов развития регионов, которые влияют на уровень экономических показателей деятельности субъектов хозяйствования и обеспеченность населения продуктами питания. Большое внимание в работе уделяется формированию новых подходов к функциям регионального управления продовольственным комплексом, которые базируются на планировании экономических процессов с учетом факторов переходной экономики. Целью диссертационной работы является теоретическое обоснование подходов и разработка практических рекомендаций по организации и обеспечению эффективного функционирования организационно-экономического механизма продовольственного комплекса региона с учетом элементов рыночных принципов хозяйствования.

В качестве предмета исследования рассматривались теоретические и практические

аспекты методологии и организации эффективного механизма продовольственного комплекса региона с учетом влияния факторов рыночной экономики. Объектом исследования были выбраны органы регионального управления продовольственным комплексом, предприятия сельского хозяйства, перерабатывающей и пищевой промышленности Луганской области различного юридического статуса и форм собственности.

В первом разделе "Теоретические аспекты регулирования агропромышленных комплексов регионов в современных условиях хозяйствования" решены следующие задачи: выявление степени значимости эффективного развития продовольственного комплекса, как фактора стабилизации экономики региона; уточнение и классификация ряда понятий, характеризующих продовольственный комплекс и механизм его управления применительно к условиям переходной экономики; критическое осмысление сложной многоплановой продовольственной проблемы; анализ множества организационно-экономических факторов в их взаимосвязи и органическом единстве, влияющих на развитие продовольственного комплекса; обоснование путей рационализации взаимоотношений между предприятиями продовольственного комплекса и региональным управлением.

В результате исследования подтвержден тезис о том, что максимально полное обеспечение продовольствием населения является важнейшей задачей социально-экономической политики государства. Продовольственный комплекс региона представлен, как объединение предприятий, производящих сельскохозяйственное сырье, осуществляющих его переработку и выпуск продовольственной продукции. Отмечено, что снижение объемов производства продовольственных товаров связано напрямую с уменьшением производства в базовой отрасли ПК - сельском хозяйстве. Также было выявлено, что в условиях спада агропромышленного производства и ухудшения обеспеченности населения региона продуктами питания необходимо

из главных направлений совершенствования, обеспечивающим рост экономических показателей, определена реорганизация структуры продовольственного комплекса и механизмов его управления, с учетом объективной реальности рыночных отношений. Во втором разделе "Исследование процессов организации и управления продовольственным комплексом региона в условиях реформирования экономики" решены задачи: анализ и обобщение практического опыта формирования и развития кооперирования, специализации, интеграции и диверсификации производства; обоснование актуальности восстановления функций потребительской кооперации на селе; выявление и систематизация основных общегосударственных и территориально-специфических факторов, оказывающих влияние на механизм организации и управления продовольственным комплексом.

В результате анализа динамики экономических процессов в продовольственном комплексе региона (Луганская область) выявлены ряд, влияющих на эффективность факторов: организационная структура предприятий, экономические рычаги управления, программы развития продовольственного комплекса и социально-экономического развития региона и др. В диссертации обосновано, что в современных условиях перехода к рыночным отношениям наиболее инвестиционно-привлекательными являются предприятия, имеющие организационную структуру рыночного типа и которые путем диверсификации производства, расширяют ассортимент, выпускают высококачественные (экологически чистые) продукты питания. Анализ состояния продовольственного комплекса исследуемого региона показал, что комплексный подход к организации

эффективных взаимоотношений всех хозяйствующих субъектов, создания им равных условий функционирования на основе эффективного сочетания принципов специализации и кооперирования и одновременной целевой поддержкой предприятий прогрессивных форм организации производства, а также совершенствование функций регионального управления позволит эффективно сформировать функционирующий продовольственный комплекс региона.

В третьем разделе "Методические основы формирования механизма управления для более эффективного хозяйствования" обоснованы подходы к регулированию развития продовольственного комплекса региона и сформулированы предложения по совершенствованию механизма управления путем увеличения эффективности системы экономического планирования, как ведущей организующей составляющей, что в свою очередь, активизирует инвестиционную деятельность хозяйствующих субъектов региона.

В развитие обоснованных положений, в работе предложена методика управления инвестиционным процессом, который заключается в обосновании выбора инвестиционно-привлекательных предприятий, как с точки зрения возвратности вложенных средств, так и выгоды проекта в целом для региона. Одним из основных факторов увеличения инвестиционной привлекательности предприятия выделен уровень эффективности его организационной структуры. В работе предложена методика реорганизации предприятий продовольственного комплекса, основанная на осуществлении последовательных этапов преобразований. Базовым уровнем управления экономическими процессами определен региональный как наиболее эффективный.

Ключевые слова: продовольственный комплекс, регион, организационно-экономический механизм, сельское хозяйство, регулирование экономических процессов.

Підписано до друку

Формат 60x84/16.Папір офсетний.

Обл.-вид. арк.0,9. Тираж 100 прим.

Замовлення №

Надруковано в Інформаційно-видавничькому відділі РІМа.

91055,м.Луганськ, вул. Октябрська, 4. Тел. (0644) 52-42-16.